Наукова бібліотека СумДПУ імені А. С. Макаренка

Типові українські характери: «Сватання на Гончарівці»

Григорія Квітки-Основ'яненка

літературна анотація до 190-річчя публікації п'єси

Суми 2025

Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко (1778-1843) – український прозаїк, драматург, журналіст, літературний критик культурно-громадський діяч, зачинатель нової української прози.

«Оживлений любов'ю до України».

(І. Срезневський)

Г. Квітка-Основ'яненко носить почесне ім'я ***«батька української прози».*** *Його твори, сюжети яких розгортаються поза соціальними конфліктами, з ідеально-побожними героями, є типовим зразком українського сентименталізму.*

За 25 років творчої праці Григорій Квітка-Основ'яненко написав майже 80 творів різних жанрів: ***фейлетони, листи, комедії, оповідання, романи, історично-художні нариси, літературно-публіцистичні статті.***

Твори перекладено на польську, болгарську, чеську та інші мови.

«Сватання на Гончарівці» – **п'єса яка відображає соціальну нерівність людей.**

Соціально-побутову комедію Г. Квітка-Основ'яненко створив у 1835 році. У ній – гострий життєвий конфлікт: на перешкоді одруженню закоханих Уляни й Олексія стоїть належність нареченого до кріпацького стану, його бідність.

Вперше в українській літературі спеціально порушене кріпацьке питання.

Українське село, сватання, вечорниці, загравання парубків до дівчат.

П’єса має гумористичну сутність.

Автор зображує головного героя зовсім незграбним, але він має статки фінансові.

*В **основі сюжету** «Сватання на Гончарівці» є соціальний конфлікт: багач Кандзюба хоче одружити свого придуркуватого сина Стецька з Уляною, донькою Прокопа Шкурата й Одарки.*

Йдеться про шлюб з розрахунку. Улянину матір Одарку також змусили вийти заміж за Прокопа:

«Який мене гаспид поніс за сього п'яницю? Була козир-дівка: чи на вулиці, чи у танцях, чи в дружках, чи у колядниці, – усім була голова; на жарти на скоки – усім була приводниця! А й казала покійній покійній матері: «Не віддавай мене, мамо, за мужика, за хліборобa, я собі дівка не проста…».

Одарка з жалем згадує свою молодість. Вся її біда в тому, що її чоловік п'яниця. У них не дуже щасливий шлюб через постійні матеріальні нестатки:

«От же пішла; от і живу! Люди у щасті та багатстві і не чують, як живуть; а я занапастила себе. Де мої молодії літа? Де моя дівичая краса? Усе заїв оцей п'яниця, шибеник, харцизяка…».

Головною підставою для щасливого подружнього життя Одарка вважає не взаємні почуття між нареченими, а багатство потенційного зятя.

Сцена, так званих, домовин:

Кандзюба (батько Стецька, потенційного нареченого Уляни) приходить до батьків Уляни – Одарки і Прокопа домовлятись про сватання.

Всі недоліки сина, на думку Кандзюби, компенсуються матеріальними благами:

«Та хоч би і зовсім дурний був, так не узяв його кат, буде багатий після моєї смерті; аж розумній жінці за ним і добре буде».

Уляна – завбачлива дівчина, яка шанує і плекає традиції рідного народу, але як молода дівчина прагне чогось нового:

«Лучиться чоловік, от у мене і хустка. Рушники є, хустки не було, тепер піде йому на хустку, а як вийду заміж, так буду сама пов'язуватись. Тепер вже така мода, що очіпків не носять, і на попадях не побачиш; не так, як ви усе у очіпці, по-старосвітськи».

Дівчина розуміє, що вона вже доросла до заміжжя і намагається достойно підготуватися до цієї важливої події в житті. Готуючи все необхідне, дівчина в мріях бачить, як подаватиме рушники хлопцеві, якого вона кохає.

Одарка переконує доньку вийти заміж за Стецька:

«Так кажу тобі, що багатий! Скільки пар волів, чи усякої худоби! У нього будеш у золоті ходити; а помре старий, так усьому будеш господиня».

Коли приходить день сватання, Олексій придумує план. Він просить Одарку бути присутнім на сватанні. У дім Уляни приходить Стецько зі сватами: Скориком і Тимошем. Як велить звичай переговори ведуть Тиміш і Скорик, а Стецько не втручається в розмову. Прокіп запитує сватів звідки вони до них завітали.

Мандріники пройшли багато країн і нічого не могли знайти. Але випала пороша і вони почали бачити сліди. А по тих слідах прийшли до дому Одарки і Прокопа. Куниця – це красная дівиця і вона є в них в хаті. Скорик закінчує розповідь стандартним проханням:

«Нашому слову канець, а ви дайте дєлу вінець».

Та сватання мало непередбачуваний результат.

Уляна своєї згоди на шлюб зі Стецьком не дала. Олексій швидко зав'язав собі платок, якого Уляна мала пов'язати Стецькові. Тоді Скорик вирішує:

«Ну, так во всєх землях такой закон: каму дана хустка, тот і жених, каму паднесуть гарбуз, вот как би нашому Канзюбенку, тот ступай вон».

Оскільки хустка була в Олексія, він посватався з Уляною.

П'єса доводить, що до обряду ставились з певною сакральністю. Хоч хустина опинилась в Олексія, а не в Стецька, ритуалу це не порушувало.

«… як світ міняється! В усьому що не є: і в освіті, і в поводженні, і в смаку, і в політиці, так що не втигнеш придивитися до чогось, глянь – уже знову нове».

(Г. Квітка-Основ' яненко)

Видання твору Квітка-Основ'яненко «Сватання на Гончарівці»

- *Квітка-Основ'яненко, Г. Повісті. Сватання на Гончарівці. Шельменко-денщик : п'єси / Г. Квітка-Основ'яненко. – Київ : Дніпро, 1990. – 607 с. – (Б-ка української класики).*
- *Квітка-Основ'яненко, Г. Сватання на Гончарівці : опера в 3 діях / Г. Квітка-Основ'яненко. – Київ : Худ. літ-ра, 1963. – 119 с. : іл. – (Бібліотечка самодіяльного театру).*

- *Квітка-Основ'яненко, Г. Ф. Конотопська відьма; Сватання на Гончарівці / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – Донецьк : БАО, 2008. – 415 с. : іл.*
- *Квітка-Основ'яненко, Г. Сватання на Гончарівці : українська оперета на 3 дії / Г. Квітка-Основ'яненко. – Харків : Друкарня «Печатнік», 1918. – 77 с.*

Публікації про п'єсу «Сватання на Гончарівці» Г. Ф. Квітки-Основ'яненка

- *Буторіна, Н. Національні мотиви у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка / Н. Буторіна // Слово і час. – 2005. – № 6. – С. 76–79.*

- *Вільна, Я. В. Історико-літературний феномен критичної інтерпретації творчості Г. Квітки-Основ'яненка : монографія / Я. В. Вільна. – Київ : Альтерпрес, 2005. – 300 с.*
- *Ганжа, А. Медіарецепція долі й текстів Григорія Квітки-Основ'яненка: від медіапродукту до медіаканону / А. Ганжа // Український світ у наукових парадигмах : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – Харків : ХІФТ, 2018. – Вип. 5. – С. 55–60.*
- *Зубков, С. Перший прозаїк нової української літератури / С. Зубков // Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Вибрані твори / Г.Ф. Квітка-Основ'яненко. – Київ : Молодь, 1988. – 328 с.*

- *Лебовичс, В. Образ москаля в пьесе Г. Квитки-Основьяненко «Сватання на Гончарівці» / В. Лебовичс // Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae. – 2000. – № 45 (1/4). – С. 175–190.*
- *Літвінко, І. М. Обряд сватання й використання його елементів у п'єсах Івана Котляревського та Григорія Квітки-Основ'яненка / І. М. Літвінко // Творчість Лесі Українки та інших письменників і митців новітньої доби в полікультурному середовищі. – 2023. – С. 89–92.*
- *Луцький, Ю. Драматургія Г. Квітки-Основ'яненка і театр / Ю. Луцький. – Київ : Мистецтво, 1978. – 160 с.*

- *Новиков, А. Квітка-Основ'яненко і театр : [про комедію Г. Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці»] / А. Новиков // Український світ у наукових парадигмах : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – Харків : ХІФТ, 2018. – Вип. 5. – С. 38–44.*
- *Чопик, Р. Квітка-і-Основ'яненко / Р. Чопик // Слово і час. – 2010. – № 4. – С. 46–56.*
- *Яблонська, О. Етноментальний образ москаля в українській літературі дошевченківського періоду: чужий/свій серед українців / О. Яблонська // Волинь філологічна: текст і контекст. Імагологічна проблематика польської, білоруської, російської та української літератур і європейський контекст : збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 11. – С. 236–246.*

- *Яблонська, О. Провінційний код драматургії Григорія Квітки-Основ'яненка / О. Яблонська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2013. – № 28 (277). – С. 163–169.*

Матеріал підібрано за інформацією Інтернет-ресурсів:

- https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=647564
- https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/Akademiia/Vydannia/konferentsii/ZBIRKA_2022_03_06_VII_Mizhnar_konf_NAKKKiM.pdf#page=144
- https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/28d7b536-50e7-4c52-9648-bf6995f9040f/content#page=38
- https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/28d7b536-50e7-4c52-9648-bf6995f9040f/content#page=55
- http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/5771

«… Він зробив те ж саме для прози, що Шевченко для стиха українського…»

(Пантелеймон Куліш)

Матеріал підготувала бібліотекар ІІ категорії
Міхно Л. П.